

POLEJOWSKI JAN, MACIEJ, PIOTR

Polejowski Piotr, snycerz i architekt, ur. 1734, zm. 26 IV 1776 Lwów, pochowany w katedrze lw.; syn Jana i Katarzyny, brat rzeźbiarzy Jana i Macieja, oraz Rozalii (zamężnej ze snycerzem Antonim Osińskim) i Magdaleny (zamężnej z malarzem Maciejem Millerem). Żonaty z Marianną Pełczyńską (zm. 1781), miał z nią córkę Weronikę Teklę (ur. 1764), ochrzczonej w obecności Macieja Millera i Rozalii Osińskiej, i syna (ur. 1765). Wielokrotnie wzmiankowany w księgach metrykalnych par. Matki Boskiej Śnieżnej na Przedmieściu Krakowskim jako ojciec chrzestny: dwukrotnie w 1762 – dziecka Marcina

Białokosta (wraz z Maciejem Millerem i Agnieszką Stroińską) oraz dziecka Macieja Isayskiego i Katarzyny Polejowskiej (wraz z Agnieszką Stroińską), w 1763 – dziecka Marcina i Agnieszki Stroińskich (wraz z Rozalią Osińską), dwukrotnie w 1770 – dziecka Pawła i Zuzanny Piotrowskich oraz Macieja i Magdaleny Millerów (wraz z Rozalią Osińską). 7 IV 1764 P. uzyskał wraz z innymi rzeźbiarzami lw. zezwolenie na noszenie szabel i szpad. 23 X 1765 otrzymał od króla Stanisława Augusta tytuł architekta królewskiego. Zawodu uczył się zapewne w warsztacie Bernarda Meretyna i Jana Jerzego Pinsla (przez Krasnego i Sitę uznany za najbliższego ucznia i kontynuatora stylu tego ostatniego).

Udokumentowanym dziełem P. jest proj. i realizacja struktury oraz dekoracji rzeźbiarskiej ołtarza gł. w kośc. Franciszkanów w Przemyślu, 1761-65 (z wyjątkiem struktury retabulum wykonanej przez Michała Ołaskiewicza w 1765); ołtarz zmontowany do 1776. W świetle nowej analizy archiwaliów z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć atrybucje Krasnego i Sity odnośnie dzieł w tymże kośc.: snycerskiego lawaterza z cynową figurą św. Franciszka (1760-61), 4 rzeźb świętych franciszkańskich na balustradzie wydzielającej prezbiterium, 1760 (zachowane figury św. Bonawentury i Józefa z Kupertynu), projektu struktury ambony (1776) oraz podstaw katafalku w kształcie lwów. W 1760 (lub 1775) P. zaprojektował do tego kośc. wieżyczkę na sygnaturkę (wyk. 1776-78 przez blacharza Fryderyka Krem-sena). Na podstawie analizy porównawczej z udokumentowanymi dziełami Krasny i Sito przypisali P. wiele dzieł rzeźbiarskich łączonych dotychczas z dłutem J. J. Pinsla: dekorację ambony i część figur (m.in. Mojżesza) w ołtarzu gł. w kośc. par. w Nawarii (obecnie w kośc. par. w Urazie k. Wrocławia, w LGS i w Ukraińskim MN we Lwowie).

Dobrze udokumentowana jest działalność architektoniczna P.: w l. 1765-76 był gł. kierownikiem i projektantem robót przy restauracji katedry we Lwowie, gdzie projektował także ołtarze: główny, Przemienienia Pańskiego i Św. Trójcy, może także tron eucharystyczny do ołtarza gł., 1776 (nie zrealizowany, proj. rysunkowy w BJ). W 1768-73 przebudował kamienicę Pawlikiewiczowską przy ul. Kopernika 17 we Lwowie.

W 1770 był zapewne zatrudniony przez Rzewuskich w Rozdole (w t.r. otrzymał zwyczajową „ordynarię” w postaci 2 kontuszy i „pasu chińskiego”). W l. 1770-72 przebudował kamienicę Wilczkowską przy Rynku 3 we Lwowie. W 1771 zaprojektował kośc. par. w Malechowie k. Lwowa, ponadto wykonywał drobne prace dla lw. Bractwa Stauropigii oraz prawdopodobnie pracował przy wznoszeniu dzwonnicy obok kośc. par. w Nawarii. W t.r. wziął udział, wraz z mistrzami murarskimi Józefem Dublowskim i Antonim Mickiewiczem, w „wizji” dworu Józefa Samuela Pawłowskiego. W l. 1771-75 był kierownikiem robót przy kośc. Dominikanów we Lwowie. Również we Lwowie ok. 1773-74 rozpoczął wg własnego proj. budowę pałacu dla Marianny Siekierzyńskiej (wkrótce pracę tę porzucił). W 1775 wykonał proj. (zachowany) domu przy ul. Krakowskiej 24, a w 1775-76 zbudował dom przy ul. Drukarskiej 2, a w 1776 rozpoczął przebudowę kamienicy Konstancji Bielskiej przy Rynku 20. W 1777 magistrat m. Lwowa zlecił P. przygotowanie proj. przebudowy ratusza. Mańkowski ponadto wspomina jako dzieła P. kamienice kapitulne przy katedrze lw., zaś Wujcyk przypisuje artyście kamienicę przy ul. Teatralnej, datując ją na 1774. W tym czasie P. działał też poza Lwowem – w 1775 weryfikował w Poczajowie abrys cerkwi Bazylianów. Atrybucje, wiążące z osobą P. prace przy kośc. par. w Brzozdowcach, Tarnogrodzie, Chodorowie, Kąkolnikach, przy fasadzie kośc. Bernardynów w Dukli, przy dzwonnicach katedry w Przemyślu i przy kośc. par. we Włodzimierzu Wielkim, należy odrzucić. Na uwagę zasługuje jednak ostatnia atrybucja Krasnego – kośc. Dominikanów w Bołszowcach.

Rzeźby P. odznaczają się doskonale opanowaną anatomią i szczególnie wyrazistymi, „drapieżnymi” rysami twarzy, a także rozmachem w kompozycji szat, ożywionych przez liczne nacięcia. Szczególną cechą tych prac jest swoista „nerwowa”, przerysowana ekspresja.

ThB, t. 27, 1933 (Batowski Z.; dotyczy Macieja, Piotra). – Łoza S., *Architektki i budowniczy w Polsce*, W. 1954 (dotyczy Piotra). – Bénézit, t. 6. – *Slovník chudožnykiv Ukraïny*, Kyïv 1973. – PSB, t. 27, 1982 (Hornung Z.). – *Mystectvo Ukraïny. Biografičnyj dovidnyk*, red. Kudryc'kyj A. V., Kyïv 1997 (dotyczy Macieja i Piotra).

- Bostel F., *Przywilej Stanisława Augusta dla Piotra Polejowskiego architekta*, SKHS, V, 1896, szp. LXV. – Tenże, *Przyczynek do dziejów restauracji katedry lw. w XVIII w.*, tamże, VII, 1905, s. 596-614 (dotyczy Macieja i Piotra). – Jaworski F., *O szarym Lwowie*, Lw. [1916] (dotyczy Macieja i Piotra). – Żyła W., *Kości. OO. Dominikanów we Lwowie*, Lw. 1923 (dotyczy Macieja). – Bochnak A., *Ze studiów na rzeźbę lw. okresu rokoka*, Kr. 1931 (dotyczy Jana, Macieja, Piotra). – Mańkowski T., *Przeistoczenie katedry za arcybpa Sierakowskiego i ówczesni rzeźbiarze lw.*, Spraw. TN we Lwowie, XV, 1935 nr 2, s. 71-75 (dotyczy Macieja i Piotra). – Hornung Z., *Antoni Osieński, najwybitniejszy rzeźbiarz lw. XVIII stulecia*, Lw. 1937 (dotyczy Macieja i Piotra). – Tenże, *Pierwsi rzeźbiarze lw. z okresu rokoka*, Ziemia Czerwieńska, III, 1937 z. 1, s. 1-37 (dotyczy Jana i Macieja). – Górski E., *Przew. po katedrze sandomierskiej*, Sandomierz 1935 (dotyczy Jana). – Mańkowski T., *Lw. rzeźba rokokowa*, Lw. 1937, s. 101-120 (dotyczy Jana, Macieja i Piotra). – Glinka J., *Choroszcz - letnia rezydencja hetmańska*, BHSiK, VI, 1938 nr 2, s. 18 (dotyczy Jana). – Hornung Z., *Na marginesie ostatnich badań nad rzeźbą lw. XVIII w.*, BHSiK, VII, 1939 nr 2, s. 131-149 (dotyczy Jana, Macieja, Piotra). – Dutkiewicz J. E., *Fabryka cerkwi Wniebowzięcia NMP w Poczajowie*, Dawna Sztuka, II, 1939, s. 144-147, 158-160, 163-164 (dotyczy Jana, Macieja i Piotra). – Kowalczyk J., *Prace rzeźbiarskie Macieja Polejowskiego w Sandomierskiem i na Lubelszczyźnie*, Spraw. TN w Toruniu, 1957, s. 123-127 (dotyczy Jana, Macieja i Piotra). – Michalczuk S., *W sprawie autorstwa rzeźb figuralnych w kość. Paulińskim we Włodawie i Popijarskim w Chełmie*, BHS, XX, 1958 nr 3, s. 405-407 (dotyczy Macieja). – Frazik J. T., *Kontrakty snyczerzy z przemyskim konwentem jezuitów*, BHS, XXI, 1959 nr 1, s. 129-130 (dotyczy Piotra). – KZSP, t. 3, z. 7, 1959, z. 9, 1961, z. 11, 1962; t. 13, z. 18, 1975; seria nowa, t. 1, z. 1, 1977; seria nowa, t. 3, z. 4, 1989 (dotyczy Macieja). – Frazik J. T., *Twórczość artyst. ziemi przemyskiej do poł. XIX w.*, Spraw. TPN m. Przemyśla, 1966 (dotyczy Macieja i Piotra). – Tenże, *Sztuka Przemyśla i okolicy*, [w:] *Przemysł, miasto zabytków i kultury*, Kr. 1968 (dotyczy Macieja i Piotra). – Gembarovyc M. P. [Gębarowicz M.], *Skulptura ta riz'blennja*, [w:] *Istorija ukraïns'kogo mystectva*, t. 3, Kyiv 1968 (dotyczy Macieja i Piotra). – Kowalczyk J., *Ze studiów nad geografią lw. rzeźby rokokowej*, [w:] *Rokoko. Studia nad sztuką I. poł. XVIII w.*, W. 1970, s. 205, 209, 210-213, 214, 217 (dotyczy Macieja). – Tenże, *Dzieła Macieja Polejowskiego na ziemi sandomierskiej*, Roczn. Muz. Świętokrzyskiego w Kielcach, VI, 1970, s. 183-231 (dotyczy Jana, Macieja i Piotra). – Voznyckij B. G., Krvavyc D. P., *Skulptor Matvij Polejovs'kyj*, *Obrazotvorče Mystectvo*, VI, 1971, s. 27 (dotyczy Macieja). – Mańkowski T., *Dawny Lwów*, Londyn 1974 (dot. Macieja i Piotra). – Frazik J. T., *Budowniczość i artyści na usługach franciszkanów przemyskich od XV-XVII w. na tle dziejów kośc. i jego wyposażenia*, BHS, XXXVII, 1975 nr 4, s. 321, 322, 325, 326 (dot. Jana, Macieja i Piotra). – Hornung Z., *Majster Pinsel snyczerz. Karta z dziejów pol. rzeźby rokokowej*, Wr. 1976 (dotyczy Jana, Macieja i Piotra). – Samek J., *Zagadka przemyskiego lawaterza (Przyczynek do zagadnienia teatralności w sztuce lw. baroku)*, Folia Historiae Artium, XIV, 1978, s. 93-101 (dotyczy Jana, Macieja i Piotra). – Makarewicz S., *Podominikański kościół i klasztor św. Jakuba Apostoła w Sandomierzu*, Przew., Sandomierz 1979 (dotyczy Macieja). – Samek J., *Pol. rzemiosło artyst. Czasy nowożytny*, W. 1984. – Vujcyk V. S., *L'viv'ski etiudi (do istorii kam'janic)*, *Žovten'*, 1984 nr 14, s. 97-100 (dotyczy Piotra). – Hornung Z., *Gł. ołtarz w kości. OO. Franciszkanów Przemyśla i lw. rzeźbiarz Jan Polejowski*, [w:] *Teka Konserwatorska. Polska pd.-wsch.*, Rzeszów 1985, s. 71-92 (dotyczy Jana, Macieja i Piotra). – Karpowicz M., *Lemberger Rokokoskulptur als künstlerische Phänomen und ihre Genese*, [w:] *Studien zur europäischen Barock- und Rokokoskulptur*, pod red. Kalinowskiego K., P. 1985, s. 205-214. – Smulikowska E., *Rococo Crucifixes of the Lvovian School. Problems of Authorship, Style and Artistic Topography*, tamże, s. 220-230. – Karpowicz M., *Sztuka pol. XVIII w.*, W. 1985 (dotyczy Macieja). – Gębarowicz M., *Prolegomena do dziejów lw. rzeźby rokokowej*, [w:] *Artium Quaestiones*, t. 3, P. 1986, s. 8, 17, 18, 20, 23, 38-40 (dotyczy Macieja i Piotra). – Kaniewski K., *Kościół starszego Przemyśla*, *Przemysł 1987* (dotyczy Jana i Piotra). – Voznickij [Voznyckij] B. G., Opanasenko N. A., *Master Pinzel' - legenda i real'nost'. Kat. wystawki*, L'vovskaja Kartinnaja Galereja, L'vov 1987, s. 10 (dotyczy Macieja i Piotra). – Voznickij B. [Voznyckij B. G.], *Mistr Pinzel. Legenda a skutečnost*, Praha 1989, s. 10, 16 (dotyczy Macieja i Piotra). – Ostrowski J. K., *Pol. rzeźba barokowa XVIII w. Przegląd problematyki i perspektywy badawcze*, BHS, L, 1988, s. 327 (dotyczy Macieja i Piotra). – Tenże, *W kręgu Mistrza Pinsla. W związku z wystawą w Olesku i we Lwowie*, Folia Historiae Artium, XXVI, 1990, s. 146-165 (dotyczy Macieja i Piotra). – Woźnicki B. [Voznyckij B. G.], *Mistrz Pinzel, legenda i rzeczywistość. Wystawa rzeźby XVIII w. ze zb. lwowskich*, Muz. w Wilanowie, Oddz. MNW, W. 1990, s. 14 (dotyczy Macieja i Piotra). – Vujcyk V. S., *Deržavnyj Istoriko-Architekturnyj Zapovidnyk u L'vovi*, L'viv 1991, s. 17, 31, 35 (dotyczy Piotra). – Kaczmarek R., Karbowski J., Witkowski J., *Rzeźby rokokowe z Nawarii w Urazie k. Wrocławia*, BHS, LIII, 1991 nr 1-2, s. 108-110 (dotyczy Macieja i Piotra). – Kowalczyk J., *Polejowski i Filewicz, mistrzowie lw. rokoka z ziemi chełmskiej*, Kamena. Kwartalnik Kresowy,

1993 nr 3-4, s. 31-33 (dotyczy Macieja). – Kalinowski K., *Teatr i mistyka. Rzeźba barokowa pomiędzy Zachodem a Wschodem. Kat. wystawy*, pod red. Kalinowskiego K., MNP, P. 1993 (dotyczy Macieja i Piotra). – *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wsch. d. Rzeczypospolitej*, red. Ostrowski J. K., cz. 1: *Kościół i klasztor rzymskokatolickie d. woj. ruskiego*, t. 1, Kr. 1993 [rec.: Kowalczyk J., BHS, LVII, 1995, nr 3-4, s. 380-382, 384] (dotyczy Macieja i Piotra); t. 3, Kr. 1995 (dotyczy Jana i Piotra); t. 5, Kr. 1997 (dotyczy Jana, Macieja i Piotra); t. 7, Kr. 1999 (dotyczy Piotra). – Ostrowski J. K., *Z problematyki warsztatowej i atrybucyjnej rzeźby lw. w XVIII*, [w:] *Sztuka Kresów Wsch. Materiały sesji naukowej*, pod red. Ostrowskiego J. K., [t. 1], Kr. 1994, s. 84-87 (dotyczy Macieja i Piotra); Betlej A., *Kość. OO. Bernardynów w Gwoźdźcu i architekt Franciszek Ksawery Kulczycki*, tamże, s. 68-69, 71 (dotyczy Piotra). – Tenże, *Kość. OO. Bernardynów w Zastawiu. Źródła archiw. do dziejów wystroju późnobarokowego*, BHS, LVII, 1995 nr 3-4, s. 356, 357, 360, 361 (dotyczy Piotra). – Hornung Z., *Jan de Witte. Architekt kość. Dominikanów we Lwowie*, W. 1995 (dotyczy Jana, Macieja i Piotra). – Lenartowicz Ś., *Kamienne rzeźby Macieja Polejowskiego na terenie Sandomierszczyzny* (referat wygłoszony na sesji naukowej *Kultura artystyczna ziem wschodnich d. Rzeczypospolitej*, Kr. 1995). – Voznyč'kyj B., *Tvorčist' Ivana Georgija Pinzelja, Kat. vystavki u L'vovi, L'viv [b.r.]* (dotyczy Macieja i Piotra). – Chrzęszczewski J., *Kość. ormiański w Stanisławowie*, [w:] *Sztuka Kresów Wsch. Materiały sesji naukowej*, pod red. Ostrowskiego J. K., t. 2, Kr. 1996, s. 180 (dotyczy Macieja). – Vujcyk V., *L'viv's'kyj architekt Franciszek Kulčyc'kyj, Visnyk ...*, V, 1996, s. 68-82 (dotyczy Piotra). – Tenże, *Architekt Petro Polejov's'kyj u svitli novych archyvnnych znachidok*, [w:] *Architekturna spadščyna Ukrainy*, t.3/2, Kyiv 1996, s. 182-189. – Lilo O., *L'viv's'ki skulptory XVIII st. na Volyni*, [w:] *Volyn's'ka ikona: pytan'nja istorii, vyčennja, doslidžennja ta restauracii*, Luck 1997, s. 136 (dotyczy Macieja). – Gajewski J., *Fesinger, czy Fesinger i Antoni Osiński. Z problematyki atrybucyjnej i warsztatowej lw. rzeźby rokokowej: figury przemyskie*, Rocz. Przemyski, XXXIII, 1997 z. 2, Historia sztuki, s. 23-24 (dotyczy Jana, Macieja i Piotra). – Vujcyk V., *Svjatouspen's'ka Lavra Studyc'higo ustavu v Unievi*, Visnyk ..., VI, 1997, s. 140 (dotyczy Macieja). – Petrus J. P., *Domus Sapientiae Leopoliensis*, [w:] *Sztuka Kresów Wsch. Materiały sesji naukowej*, pod red. Ostrowskiego J. K., t. 3, Kr. 1998, s. 227, 230 (dotyczy Macieja i Piotra); Wujcyk W., *Architekt lw. Franciszek Ksawery Kulczycki*, tamże, s. 156, 157 (dotyczy Jana i Piotra); tenże, *Nowe źródło do dziejów wyposażenia wnętrza kość. Franciszkanów w Przemyślu*, tamże, s. 317 (dotyczy Jana i Piotra); tenże, *Wiadomości o życiu i twórczości Franciszka*

Oleńskiego, tamże, s. 281 (dotyczy Macieja i Piotra); Betlej A., Krasny P., *Kilka uwag na temat twórczości Franciszka Ksawerego Kulczyckiego i architektury lw. 2. poł. w. XVIII*, tamże, s. 180-181 (dotyczy Piotra). – Krvavyč D., *Ukraiń's'ka skulptura periodu rokoka*, Zapski Naukogo Tovaristva im. T. Sevčenka, CCXXXVI, Praci Komisiï obrazotvorčogo ta užytkogo mystectva, L'viv 1998, s. 149-150 (dot. Macieja i Piotra). – Sito J., *Plastik und Ausstattung im Spätbarockraumkonzeption, Bemerkungen zu einer Gruppe der barocken Perspektivaltare in polnische Ordenskirchen*, [w:] *Studien zur barocken Gartenskulptur*, pod red. Kalinowskiego K., P. 1999, s. 249 (dotyczy Macieja). – Ostrowski J. K., *A Great Baroque Master on the Outskirts of Latin Europe. Johann Georg Pinsel and the High Altar of the Church at Hodowica*, Artibus et Historiae, XLII, 2000, s. 197-216. – Sito J., *Thomas Hutter (1696-1745), rzeźbiarz późnego baroku*, W.-Przemyśl 2001. – Sito J., Krasny P., „Pan Piotr Polejowski, snycerz Lwowski” i jego dzieła w kościele Franciszkanów w Przemyślu, [w:] *Sztuka Kresów Wsch.*, pod red. Betleja A., Krasnego P., t. 5, Kr. (w druku).

Arch. Archidiecezji Lw. Kraków, księgi metrykalne par. Matki Boskiej Śnieżnej we Lwowie, d. nr AP MBŚ. 8 (obecnie bez nru): *Liber Copulatorum ab anno 1731 ad annum 1771 inclusive cura et sollicitudine A.R.D. Siminis Josephi Barański Par[ochi] Ecclesiae B. V. Nives diebus Augusti 1803 comparatus*; d. nr AP MBŚ. 3: *Liber Natorum Ecclesiae Parochialis B. V. Mariae ad Nives ab anno 1741 ad annum 1776; Liber Mortuorum ab anno 1784 2[n]da Januarii usq[ue] ad annum 1814 cura ac sollicitudine ARD Simonis Josephi Barański Par[ochus] B. V. Mariae ad Nives diebus Augusti 1803 anni comparatus*, t. 3, s. 183. – Arch. OO. Karmelitów Trzewickowych „Na Piasku” Kraków, nr 443: *Liber bannorum nec non annalium ecclesiae navariensis*, s. 106, 109, 130. – Bibl. Czartoryskich Kraków, nr Ew. 3365: *Descriptio brevis Ecclesiae loci Opatov* (kronika klasztoru Bernardynów w Opatowie z l. 1621-1791), s. 91-92. – Instytut Historii Sztuki UJ, Hornung Z., *Młodsza generacja rzeźbiarzy lw. rokoka*, mpis; Lenartowicz Ś., *Działalność rzeźbiarza lw. Macieja Polejowskiego na terenie ziemi sandomierskiej. Przegląd problematyki, nowe atrybucje*, Kr. 1993, praca magisterska, mpis; Betlej A., *Wystrój rzeźbiarski kościoła ormiańskiego w Stanisławowie*, Kr. 1993, mpis; Rzehak K., *XVIII-wieczny wystrój rzeźbiarski kość. Karmelitów w Przemyślu*, Kr. 1993, praca magisterska, mpis; Krasny P., *Bernard Meretyn a problem rokoka w architekturze pol.*, Kr. 1995, praca doktorska, mpis. – Arch. Kapitulne Sandomierz, księgi wydatków fabryki kolegiaty w Sandomierzu z l. 1755-77. – AGAD, Akta Metrykalne Parafii Zabuzzańskich, nr 758: *Księga zgonów*

parafii katedralnej we Lwowie (1764-1818). – Bibl. Ossolińskich, Hornungowa J., *Lw. szkoła rzeźbiarska XVIII w. i jej ekspansja na terenie dzisiejszej Małopolski*, Lw. 1935, praca doktorska, mpis. – Rosyjskie Państw. Arch. Hist. Petersburg, fond 1488, opis 1, sprawa 663 (rys. pomiarowe cerkwi Bazylianów w Poczajowie). – Betlej A., *Z chłopa pan ... architekt. Kilka uwag na temat działalności Walentego Haltmana*, mpis u autora, Kraków.

A. Betlej